

WPROWADZENIE:
KONFERENCJA „*HOMO MYSTICUS: NICHOLAS OF CUSA
AND RHINELAND MYSTICISM*”

W dniach 2 i 3 października 2014 r. w gościnnym klasztorze Ojców Dominikanów w Warszawie odbyła się międzynarodowa konferencja „*HOMO MYSTICUS: NICHOLAS OF CUSA AND RHINELAND MYSTICISM*”. Organizatorami konferencji było Studium Dominicanum, kierowane przez dra Norberta LISA OP, Katedra Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, kierowana przez prof. Agnieszkę KIJEWSKĄ, oraz Cusanus Hochschule in Gründung (Bernkastel-Kues), reprezentowana przez prof. Haralda SCHWAETZERA. Konferencja miała, między innymi, stanowić polski wkład w obchody 550 rocznicy śmierci Mikołaja z Kuzy (1401-1464), a ponieważ odbywała się w klasztorze Ojców Dominikanów, postanowiono objąć refleksją także tych wybitnych przedstawicieli tego zgromadzenia, którzy wywarli niekwestionowany wpływ na Kuzańczyka, takich jak św. Albert Wielki, św. Tomasz z Akwinu czy Mistrz Eckhart. Aby zagadnieniu wpływów nadać jakieś konkretne i inspirowane ukierunkowanie, organizatorzy zdecydowali się podejść do tej problematyki z punktu widzenia mistyki, a dokładniej – antropologii filozoficznej, która legła u podstaw szeroko rozumianego doświadczenia mistycznego, co zdeterminowało tytuł spotkania: *Homo Mysticus*.

Sam termin „mistyka” jest istotnie wieloznaczny. Amy Hollywood, współwydawczyni *The Cambridge Companion to Christian Mysticism*¹, wskazuje, że termin „mistyka” używany był do określenia nauczania Chrystusa, które stanowi ukrytą prawdę Pisma Świętego, do Eucharystii, w której Chrystus jest ukryty pod postacią widzialnego chleba i wina, ale także do stopni kontem-

¹ *The Cambridge Companion to Christian Mysticism*, red. Amy M. Hollywood (Cambridge: Cambridge University Press, 2012).

placji (*theoria*) prowadzącej do wizji Boga i do zjednoczenia z Nim (*henosis, unitas*) oraz do teologii. Myśliciele średniowiecza określali te wszystkie obszary jako „mistyczne”, a więc mówili o mistycznej interpretacji Biblii, mistycznej kontemplacji, mistycznym widzeniu i zjednoczeniu mistycznym oraz o teologii mistycznej². Wszystkie te obszary refleksji były w ten czy inny sposób reprezentowane w konferencyjnych wystąpieniach, których uzupełnioną i przepracowaną wersją są prezentowane tutaj artykuły.

Obrady miał otworzyć wykład Marie-Anne VANNIER z Uniwersytetu w Metz zatytułowany *Nicolas de Cues, lecteur d'Eckhart*. Prelegentka nie mogła jednak przybyć, toteż jako wprowadzenie przedstawiłam wykład *Mystical Interpretation of the Exile and Return to Paradise in Eriugena's Periphyseon*. Jego odzwierciedleniem jest publikowany w niniejszym tomie artykuł, w którym skoncentrowałam się na analizie początkowego fragmentu z piątej księgi *Periphyseonu*, w którym Eriugena poddaje swoistej reinterpretacji opis wygnania i powrotu do raju. Jan Szkot Eriugena, tak jak jego neoplatonscy poprzednicy, traktował egzegezę biblijną jako istotną formę wstępowania człowieka ku zjednoczeniu z Bogiem, a język alegoryczny stał się tym samym środkiem przekazu ważnych, filozoficznych treści. Mikołaj z Kuzy dobrze znał dziedzictwo Eriugeny, którego uważał za jednego z ważniejszych twórców teologii mistycznej, i w swoich dziełach ostrzegał, aby do lektury jego pism nie podchodzić bez należytego przygotowania.

Bernadetta KWAŚNIAK, doktorantka w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej KUL, przedstawiła tekst *Le désert dans la spiritualité de saint Pierre Damien*. W swoim artykule skupiła się na motywie pustyni w duchowości św. Piotra Damianiego, ważnego poprzednika wielkich mistyków dojrzałego średniowiecza.

Ten wstępny zarys problemowy dopełnił wykład dra Henryka ANZULEWICZA z Instytutu Alberta Wielkiego w Bonn, wydawcy pism Alberta i wybitnego znawcy jego filozofii, pt. *Scientia mystica sive theologia. Alberts des Grossen Begriff der Mystik*. W publikowanym tu artykule Anzulewicz przedstawił zarys filozoficznej mistyki tak, jak została ona wyłożona w pismach św. Alberta Wielkiego, ojca niemieckiej szkoły dominikańskiej i prekursora mistyki nadreńskiej. Albert Wielki, komentując pisma Pseudo-Dionizego Areopagity, sprecyzował samo pojęcie mistyki, utożsamiając ją z teologią mistyczną, rozumianą jako autonomiczna dziedzina wiedzy mająca własny przedmiot, metodę i cel.

² Por. Amy M. HOLLYWOOD, *Introduction*, tamże, s. 5–6.

Druga z kolei grupa tekstów została poświęcona myśli Mistrza Eckharta. O. dr Wiesław SZYMONA z Kolegium Dominikańskiego w Krakowie, nieustrudzony tłumacz na język polski pism Eckharta, przedstawił tekst *Poznanie Boga w mistyce spekulatywnej Mistrza Eckharta*, bogato ilustrując swoje wystąpienie fragmentami z Eckhartowych *Kazań*. Natomiast dr Anna KAZIMIERCZAK-KUCHARSKA z Wydziału Filozofii Chrześcijańskiej UKSW podjęła temat *Tożsamość bez zróżnicowania w mistycznej myśli Mistrza Eckharta*, skupiając się na niezwykle istotnym problemie, jakim jest charakter owego mistycznego zjednoczenia człowieka z Bogiem. Oba artykuły dobrze prezentują polski stan badań nad myślą Eckharta i – mam nadzieję – twórczo dopełniają wyniki badań Zbigniewa KAŻMIERCZAKA, autora książki *Paradoks i zbawienie. Antropologia mistyczna Mistrza Eckharta i Jana od Krzyża*³.

Ostatnia grupa tekstów bezpośrednio dotyczyła myśli Mikołaja z Kuzy. Ks. dr Tomasz STĘPIEŃ z Wydziału Teologii UKSW, wybitny znawca myśli Pseudo-Dionizego Areopagity, podjął niezwykle interesujący temat, który ujął w wywodzie zatytułowanym *The understanding of symbols and its role in the ascent of the soul to God in Pseudo-Dionysius the Areopagite and Nicholas of Cusa*. Wychodząc od szczegółowego omówienia neoplatońskiej koncepcji symbolu, ks. Stępień pokazał jego znaczenie w myśli Pseudo-Dionizego i dalszą recepcję w filozofii Mikołaja z Kuzy. W ten sposób autor chciał pokazać, która część antycznego dziedzictwa została zachowana w myśli Kuzańczyka i jaki charakter miały rozważania filozoficzne w dobie narodzin myśli nowożytnej.

Natomiast prof. Maria Jesus SOTO-BRUNA z Uniwersytetu Nawarry zaprezentowała tekst omawiający Kuzańczykowskie rozwiązanie problemu ludzkiej wolności na drodze wstępowania ku zjednoczeniu z Bogiem: *Imago representationis creata. Liberté et union avec l'Absolu: mystique spéculative et réflexion sur l'accès à Dieu chez Nicolas de Cues*. Autorka skupiła się głównie na analizie dzieła *De visione Dei* z 1453 r., uważanego za jedno z najważniejszych pism z obszaru teologii mistycznej. Tekst ten doczekał się wielu różnorodnych analiz, wśród których warto wymienić klasyczny już artykuł Michela de Certeau *The Gaze: Nicholas of Cusa*⁴. Maria-Jesus Soto, wychodząc od analizy bytu ludzkiego jako stworzonego na obraz i podobieństwo Boże (*imago representationis creata*), starała się pokazać, w jaki sposób dążenie do zjednoczenia z Absolutem, to znaczy wznoszenie się do

³ Zbigniew KAŻMIERCZAK, *Paradoks i zbawienie. Antropologia mistyczna Mistrza Eckharta i Jana od Krzyża* (Bydgoszcz: Trans Humana, 2009).

⁴ Michel DE CERTEAU, „The Gaze: Nicholas of Cusa”, *Diacritics* 17, nr 1, (1987): 2–38.

widzenia Boga, prowadzi człowieka do szczęścia, a zarazem w pełni realizuje pole jego wolności.

Profesor Hervé PASQUA z Uniwersytetu Sophia Antipolis w Nicei, prezydent Société Française Cusanus, podjął w swoim artykule *Unitrinité et Triunité selon l'hénologie cusaine* kwestię Kuzańczykowej koncepcji relacji trynitarnych wyrażonych kategoriami Jednotroistości i Trójjedności. Tłem tych analiz jest tradycja pitagorejsko-neoplatońska, w którą autor wpisuje Mikołaja z Kuzy jako jednego z reprezentantów henologicznej wizji rzeczywistości. Tym, co stanowi o specyfice podejścia Hervé Pasqua do filozofii Mikołaja z Kuzy, jest ujmowanie jej w perspektywie Bytu, a w zasadzie Bycia, perspektywie mocno naznaczonej licznymi nawiązaniem do filozofii Martina Heideggera. Hervé Pasqua jest także tłumaczem na język francuski wielu pism Kuzańczyka, takich jak *De Possesset*, *Cribratio Alkorani*, *De pace fidei* czy cykl *Idiotae*.

Wreszcie należy wspomnieć o artykule Barbary GRONDKOWSKIEJ, doktorantki w Katedrze Historii Filozofii Starożytnej i Średniowiecznej Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II, zatytułowanym *Grades of Love in Cusanus' Sermon VII: „Remittuntur ei peccata multa”*. Autorka chciała pokazać, w jaki sposób Kuzańczyk wykorzystał cechy takiego gatunku literackiego, jakim było kazanie, do wyrażenia ważnych filozoficznie treści. W sposób szczególny skupiła się na zawartych w tekście elementach dialogu i alegoriach. Rekonstrukcja kontekstu Kuzańczykowych rozważań stała się okazją do wielu erudycyjnych dygresji.

Mam nadzieję, że zaprezentowane w tym numerze artykuły będą twórczym i inspirującym wkładem w badania nad myślą średniowieczną, zwłaszcza tą, która mniej lub bardziej wyraźnie związana jest z filozoficznymi aspektami mistyki. Wyrażam nadzieję, że problemy zaprezentowane podczas konferencji, jak i opublikowane w niniejszym tomie, spotkają się z życzliwym przyjęciem.

Prof. dr hab. Agnieszka Kijewska